

מראי מקומות- קידושין ל"ד

עליו מדברי התוס' אצלנו, שנקט דנשים אינן מחוייבות בעשה דיו"ט, כיון דמעשהז"ג הוא, אע"פ שהוא בשב ואל תעשה [אולם ע' ברמב"ן כאן דמבואר דנשים חייבות בעשה דשבתון, ודלא כתוס', אבל אולי זהו רק משום דחייבות בהלאו ג"כ, אבל מדין העשה גרידא דשב ואל תעשה אולי מסכים לתוס']. והצל"ח כ' דמה דנשים חייבות בתוס' יו"כ הוא מהדרשה ד"האזרח" בסוכה (כח.).

(ג) **ציצית-** הק' הרמב"ן, הא הוקש ציצית לכלאים, ולכן למה לא נימא דכמו דנזהרים באיסור כלאים, כן חייבות בציצית. ותי' דההיקש לא נאמר אלא להתיר כלאים בציצית, ובזה לא אמרי' אין היקש למחצה, שהרי כלאים הוי לאו, ולכן נשים חייבות, וציצית הוא מעשהז"ג, ולכן בדין הוא שנשים יהיו פטורות, ובכה"ג לא אמרי' דאין היקש למחצה. ותוס' ביבמות (ד. ד"ה דכתיב) תי' דההיקש דכה"ת כולה לתפילין עדיף מהסמוכין דכלאים וציצית.

(ד) **מעקה אבידה ושלוח הקן-** הק' תוס', הא אפי' אם לא הי' העשה הי' חייב במצוות אלו, משום הלאו שיש בכ"א מהן. ותי' שיש בכ"א מאלו היכי תמצא שיהי' שייך העשה בלא הלאו, וא"כ ממילא יש נפק"מ במה שנשים מחוייבים גם בהעשה. וע' ברמב"ן שכ' "ולי נראה שעיקר מצותו עשה, שאין לאו שבו אלא שיקיים העשה". דהיינו, דאם לא היתה האשה חייבת בהעשה, גם לא היתה חייבת בהלאו, דהלאו תלוי בהעשה (והעיר מו"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א על דברי הרמב"ן, דהא מצינו הלאו דלא תשים דמים בביתך אפי' היכא דאין שייך העשה, ולמשל באיסור לגדל כלב רע בתוך ביתו, והיכא שאין שייך הגדרים של מצות מעקה, דהיינו אם אין דירה תחתיו, ועוד. וא"כ, איך שייך לומר דהלאו בא רק לחזק העשה, וצ"ע). עוד כ' תוס' לתרץ דשייך נפק"מ במה שנצטוה בהעשה, דאם נצטוה רק בהלאו, א"כ יהי' שייך לומר דאתי עשה ודחי אותו ל"ת, אבל אם יש ג"כ עשה, א"כ הרי אין עשה דוחה לא תעשה ועשה. אלא דהביא להק' מר' יוסף מא"י על פי' זה, דא"כ יוצא

(א) **ת"ר, איזהו מצות עשה שהזמן גרמא, וכו'-** כ' הרמב"ן דהתנא שייר הרבה מצוות, בין שהזמן גרמא ובין שאין הזמן גרמא. וע' בחסדי דוד על התוספתא (א', ח') שביאר למה נקט הברייתא דוקא הני דנקט. ובתוך המצוות עשה שלא הזמן גרמא, כ' הרמב"ן ספירת העומר (ודלא כדברי החינוך [מ' ש"ן] דכ' דנשים פטורים מספירת העומר). וכבר האריכו האחרונים בביאור דבריו, למה ספירת העומר חשיב מ"ע שלא הזמן גרמא. כ' האבני נזר (או"ח שפ"ד), דכיון דלא תלה התורה קצירת העומר ביום מסויים, רק "ממחרת השבת", א"כ אי"ז נחשב זמן גרמא, שהרי אין זמן ט"ז ניסן גורם, אלא מה שהוא ממחרת השבת. אלא דהק', דהא גם זה זמן גרמא, שהרי זמן ה"שבת" גרמא. וע"ז תי', דכיון דבכל מצוות של שבת זו חייבת, דהיינו באכילת מצה, מרור, סיפור יציאת מצרים, א"כ אין שייך לפוטרה משום זמן גרמא מה שתלוי בשבת זו. אלא דעדיין ק', דהא אם בעינן קצירה בלילה, זהו ג"כ גורם, אם פסול ביום. וכ' דבאמת הרמב"ם פסק דנקצר ביום כשר (וסיים דהזוהר [תצוה] כ' דנשים פטורות מספה"ע, וביאר על דרך סוד). וע' בדברי יחזקאל (מ"ה, ד') שביאר באו"א, דס"ל להרמב"ן דמה דמנינן מיום ט"ז בניסן, אינו מצד עצם הזמן שמחייב המצוה, אלא דזמן מצות ספירת העומר הוא דמונין מזמן הקרבת הקרבן, ובכה"ג לא חשיב זמן גרמא, דאין הזמן עצמו הגורם.

(ב) **מצות עשה שהזמן גרמא-** ואין מבואר בגמ', מהו בלאו הבא מכלל עשה שהזמן גרמא, האם זה נחשב לעשה או לל"ת. ע' בפני יהושע (ביצה ל.). דדן לענין תוס' יו"כ, דדייק מלשון הרא"ש שם דבנשים מיירי, ולמה מחוייבות, הרי מעשהז"ג הוא, דנלמד מהא דועיניתם את נפשותיכם, והוי מעשהז"ג. וכ' דיש ליישב דמה דאמרי' דנשים אינן מחוייבות במעשהז"ג, היינו רק בקום ועשה, אבל בשב ואל תעשה, אפי' אם נכתב בתורה בל' עשה, מ"מ חייבות. וע' בצל"ח שם שהק'

בשאר מצוות. די"ל דהסברא החיצונה הוא באמת דמוזרות בכל מצוות, אולם בכל זה אולי לאו בנות עונשין נינהו, לפי שמצינו דדרשי' כה תאמר לבית יעקב, דצריך לומר להם בלשון רכה, ותגיד לאנשים בל' קשה, ורש"י עה"ת שם פי' דהיינו עונשין, וא"כ שפיר הי' שייך לומר דנשים פטורות מעונשין, ולכן שפיר צריך קרא לחייבם גם בעונשים, אף אם מסברא חיצונה הם נזהרות בכל המצוות. ובשלנל"מ תי' א) שהי' סברא ללמוד ממצה והקהל שהם חייבות, ולכן הק' מנ"ל לפוטרם, ב) מסברא הם חייבים בכל, כיון דהתורה נאמר להם ג"כ (מהא דכתי' כה תאמר לבית יעקב, והביא הקרא להיפוך מהפנ"י), ומה דצריך קרא לחייבם בל"ת, זהו רק לאחר שהם פטורים ממעשהז"ג.

(ז) **טעמא דכ' רחמנא האזרח, וכו'- הק'** השלנל"מ, לימא דס"ד שיהי' חייב משום שאף הן היו באותו הנס. ותי' דכי מחייבינן להו מהאי טעמא, ה"מ בדרבנן, אבל במצוה דאורייתא לא (וכ"כ תוס' בפסחים קח: ד"ה היו). ועוד הביא מה דאי' בירושלמי, באותו נס דהיינו באותה סכנה, וכ' דאין לתרץ הגמ' בסברא ז' [ולכאו' כוונתו, דהסוכה לא הי' להצילן ממצב של סכנה, וא"כ י"ל דמשום הכי לא אמרי' אף הן היו באותו הנס], דאכתי ק' ממצה, דאמרי' דחייבות משום דכל שישנו בכל תאכל חמץ, ולמה צריך לזה, תיפוק לי' משום דאף הן היו באותו הנס. וכ' דאפשר משום דה"א נילף ט"ו ט"ו מסוכות, מה התם נשים פטורות אף כאן, ולכן צריך הדרשה דכל שישנו וכו'.

(ח) **ואדילפי' מתפילין לפטורא, נילף משמחה לחיובא- פי' הריטב"א,** דהא קיי"ל דכל היכא דאיכא למדרש לקולא ולחומרא, לחומרא דרשי' לקולא לא דרשי'."

(ט) **אשה בעלה משמחה- פרש"י,** אין השמחה תלוי בה אלא על בעלה, שישמחנה, קרי בי' ושימחת. והק' הריטב"א, הא ודאי האשה עצמה חייבת בשמחה, כדאי' בחגיגה (ו.), עד האידנא דאימי' מחייבא בשמחה אייתיתי' אימי'. אבל הביאור הוא, ד"משמחה ליכא למגמר, דשאני שמחה שלא חייבה תורה בה הנשים אלא על ידי בעלה, משא"כ באידך,

דתהי' אשה יכולה להדליק שמן שריפה ביו"ט, שיבא עשה דשריפת קדשים, ותדחה הלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, דאשה אינה נצטוה בהעשה, ולא מצינו דבר זה. אעכצ"ל דהעשה והלאו חלוקים זה מזה, אלא דהלאו אלים כיון דבא עם עשה. וע' תוס' בחולין (קמא.) דהביא מהריב"א דס"ל דהיכא שיש עשה ולא תעשה, עכ"פ העשה דוחה הל"ת ואינו לוקה על הל"ת, ומשמע דס"ל כדעת תוס' אצלנו (דלא כר' יוסף מא"י), דהעשה והלאו עניינים חלוקים הם, ושייך לדחות הלאו אע"ג דאי' בעשה. [וע' ברמב"ן דנקט דאשה חייבת בהעשה והלאו דיו"ט, ודלא כתוס' (דאף ר' יוסף מא"י לא כ' אלא דהלאו אלים, אבל לא כ' דלמעשה חייבת במעשה, ואין ברור לי מה כוונת הרמב"ן להביא מזה, ע"ש.] וע' בתוס' רעק"א (אות כ"ב) שהביא דהר"ן הק' כעין תוס', אלא שהוא נקט לדבר פשוט דכל היכא שחייבת בהלאו ממילא חייבת גם בהעשה, ולכן ודאי כאן חייבת בהעשה, אפי' אם הי' זמן גרמא. והוא נקט לדבר פשוט דחייבת בהעשה דיו"ט, ומשום דבא ביחד עם הלאו. ולכן הוא תי' דכיון ששייך אופנים שיש הלאו בלא העשה, א"כ י"ל דבאמת אינה חייבת בהעשה (אפי' היכא דבא עם הלאו), ולכן שפיר צריך לחדש דמה שהיא חייבת במצוות אלו הוא משום שאין הזמן גרמא.

(ה) **ופדיון הבן- כ' העצמות יוסף,** דה"ה הי' יכול לומר מילה, וחדא מינייהו נקט. עוד כ' דלכאו' הי' הגמ' יכול לתרץ דפדיון הבן כבר נזכר במתני', דכל מצות הבן על האב נשים פטורות, מ"מ כיון די"ל דמתני' מיירי לענין מילה, א"כ הסיפא דכל מצוות עשה שאין הזמן גרמא כולל מה שיכול לכלול, ושפיר הק' למה לא הוזכר פדיה"ב [ולכאו' יש ליישב בפשיטות, שאין כוונת הגמ' כלל על הא דפטורה מלפדות בנה, דזהו באמת נכלל במתני', אלא אהא דפטורה מלפדות עצמה, וא"כ שפיר הק' מפדיה"ב ולא ממילה, שהרי אין שייך מילה אצל נשים].

(ו) **מנלן- העיר הפני יהושע,** דמשמע מזה דהסברא חיצונה הוא שיהיו נשים חייבות בכל מצוות עשה. וק', שהרי הגמ' לקמן הי' צריך קרא לרבות דנשים נענשות בלא תעשה, ולמה צריך קרא לזה, אלא משמע דמסברא פטורות, ולכן צריך קרא לחייבם, וא"כ למה צריך קרא לפוטרם ממעשהז"ג. ותי' דמהא דנשים חייבות בעונשים אין ראי' דפטורות

טפלים עצמם אינם מחוייבין, אלא רק מביאיהן מחוייבין. וע"ש מש"כ בזה באריכות. ובאמת יש להק' כע"ז אפי' לגבי הא דהי' הגמ' רוצה ללמוד מהקהל לענין חיוב נשים בכל המצוות עשה שהז"ג. שהרי לשון הרמב"ם (סה"מ ע' ט"ז) הוא דהמצוה הוא "להקהיל את העם כולו וכו'", וכן בהל' חגיגה (ג', א') כ' "מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים נשים וטף וכו'", ומשמע דהמצוה אינה על הנשים עצמן, אלא על מי שצריך להקהילם. ושמעתי ממור"ר הרה"ג ר' משה בראון שליט"א להק' על משמעות הרמב"ם מסוגיין, וכן הק' בנו ר' עזריאל שליט"א, בקונטרס עז למלך על מצות הקהל (א', א'), ע"ש מה שהאריך בזה.

(ג) הניחא למ"ד אין מלמדין, אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר - ע' בשער המלך (שחיטה ב', א') שהביא בשם ספר כריתות דביאר דמ"ד ב' כתובין הבאים כא' מלמדין, הטעם הוא, משום דס"ל דמלתא דאתיא במה מצינו טרח וכתב לה קרא. ולמ"ד אין מלמדין, היינו משום דלא אמרי' הכי אלא בק"ו, וא"כ ע"כ כתב התורה הני תרי לומר דאין מלמדין מהם.

דלא תלו בבעל כלל". וע' ביד דוד שהעיר כע"ז, דאם כל החיוב על בעלה, א"כ מה הק' הגמ' דשמחה הוי מעשהז"ג ונשים חייבות, הרי אינן חייבות כלל, שהרי בעליהן משמחין. וכ' דאכן שייך לומר דאה"נ, מח' היא בגמ' בין אביי ור' זירא, דר' זירא בר"ה (ו): נקט דאשה איתא במצות שמחה. אבל עוד תי' דנהי דחיוב על בעלה לשמחה, אבל עוד יש חיוב עליה לעלות לירושלים ולשמוח עם בעלה לפי פ' התוס', ואעפ"כ שפיר מתרין הגמ' שאין ללמוד שאר מצוות מזה, דשאר מצוות היא חייבת בפנ"ע, וכאן הרי בעלה ג"כ נכלל בחיובה. עוד כ' שם דכל מה דאשה חייבת בשמחה הוא רק היכא שיש מי ששרוי' אצלה, אבל היכא שאין מי ששרוי' אצלה לשמחה, אה"נ, אין עליה שום חיוב לשמוח.

(י) אשה בעלה משמחה... בשרוי' אצל - פרש"י, דנצטוה מי ששרוי' אצלה לשמחה משלו במאכל ובמשתה ובכלי פשתן. וע' בתוס' דהאריך להק' דהא מצות שמחה בזמן הבית הי' בבשר שלמים. וכ' הפני יהושע ליישב שי' רש"י, "דודאי היכא דרוצית לעלות לרגל, עיקר מצוה מן המובחר היא לקיים מצות שמחה בשלמים, אבל מ"מ, אם אינה רוצית לעלות, אע"ג דלא מקיימה מצות שמחה מן המובחר, אפ"ה לא עברה אעשה דשמחה, דמקיימת בשאר מיני שמחה, וכ"כ בעל המאור ז"ל".

(יא) בשרוי' אצל - ע' בדברות משה (מ"ט, הע' ל"ט), שכ' דאף דלכאור' דין זה דמי ששרוי' אצלה צריך לשמחה הוא מדין צדקה, אבל מ"מ אין שייך לומר שהוא לגמרי מדין צדקה, שהרי א"כ אין החיוב דוקא על מי ששרוי' אצלה, אלא גם על שאר אינשי, וגם איכא קופת צדקה בעיר. אלא דין זה הוא דין מיוחד בשמחה, דהיינו שלא קיים מצות שמחה בשלימותה עד שמשמח גם האלמנה והיתום, וזהו דוקא על מי ששרוי' אצלו ברוב הפעמים, ויודע צערה, ולזה שפיר אמרי' דלא קיים מצות שמחה בשלימותה עד שמשמחה.

(יב) טפלים חייבים, נשים לא כ"ש - הק' המהרי"ט, איך ילפי' נשים מטפלים, הרי